

Parallel syýasat

Category: Kitapcy, Publisistika
написано kitapcy | 26 январа, 2025
Parallel syýasat PARALLEL SYÝASAT

Osmanlydan aýrylandan soň Fransiýanyň golestyna giren Siriýa 1946-njy ýylda garaşsyz döwlet boldy. Siriýa çalt üýtgäp duran galmagally, dawa-jenjelli ýurt. Çünki döwlet apparatyna goşunda azlykdygyna garamazdan alawy-şaýylar eýelik edýär. Şaýylar, hristianlar we sowatly musulmanlar jemgyýetiň ýokarky gatlagyny düzýär. Siriýa ilatynyň 74%-ni sünniler, 12%-ni alawy-şaýylar, 9%-ni hristianlar, 4%-ni dürziler tutýar. Etniki kürtleriň bolsa ilatyň 10-15%-ni tutýandygy aýdylýar. ABŞ-nyň güýje girizen «Beýik Orta Gündogar» maksatnamasynyň çäginde 2011-nji ýylyň 15-nji martynda Siriýada režime garşy proest demonstrasiýalary geçirilip başlandy. Öňki tolgunyşyklsry ganly basyp ýatyran diktator Hafyz Esad ölenden

soň onuň ýerine ogly, göz lukmany Beşsar Esad geçipdi. Emma ýüpler Hafyz Esadyň guran «parallel döwletiniň» elindedi. Beşsar Esad olaryň sözünden çykyp bilmeýärdi. Şonuň üçon ol demonstrasiýalary basyp ýatymaga synanyşdy. Oňarmady. Çünki bu gezekki hereketleri duşmanlar goldaýardy. AKP hökümeti belki-de Amerikanyň sözünden çykyp bilmän, belkäm-de Turgut Özalyň aýdyşy yaly «birini goýup üçüsini almak» höwesi bilen oppozisionerleriň tarapynda Siriýanyň içerki işlerine burnuny sokdy. Muny-da «passiw-gorkak» daşarky syýasatdan «aktiw-batyrgaý» syýasata geçýän ýaly köpçüligiň aňyna salmaga synanyşdy.

- **Iň erbet uruş graždanlyk urşudyr**

Şam hökümeti ýurduň demirgazygynda häkimiýetini ýitirdi. «Yrak-Siriýa Yslam döwleti» (YŞYD) diýen gorkunç topar orta çykdy. ABŞ bu bulaşyklykdan peýdalanyp, Siriýada awtonom kürt döwletini gurmak meýilnamasyny durmuşa geçirip başlady. Siriýadaky graždanlyk urşy Türkiýäniň içerki howpsuzlygy meselesine öwrüldi. Graždanlyk urşy başlanda Siriýanyň ilaty 22 million eken. Munuň 21 millionyny Siriýanyň öz raýaty, 1.3 millionyny Amerikanyň perişan eden ýurdy Yrakdan gelen bosgunlar we 500 müňi-de watanyndan jyda düşürilen palestinalylylar emele getirýärmiş. 2011-nji ýylyň mart aýyndan häzire çenli bolup geçen çaknyşyklarda azyndan 500 müň adam ölüpdür. (Käbirleri Türkiýede graždanlyk urşy tursa, näçe million adamyň öljekdigini pikir edýär we men muňa kejkýärim). 13 million adam öý-öwzaryny taşlap gaýtmaga mejbur bolupdyr. Şol 13 millionyň 6.7 milliony daşary ýurda gidipdir, 3 milliondan gowragy Türkiýä gelipdir. Çünki jeň «dosta ynam, duşmana merkini bermek üçin ýalan sözlemegi» oňlaýar, hatda gerekli hasaplaýar. Dürli çeşemelerden toplan dürli statistiki maglumatlarymdan maňa iň ynandyryjy hasaplan sanlarymy siziň dykgatyňyza ýetirdim. Siriýanyň 2024-nji ýyldaky ilatynyň halkara neşirlerde 24 million 670 müňe ýetendigi aýdylýar. Uruşlaryň köpelişi çaltlandyryandygy hakdaky aýdylýanlar ýene bir gezek dogru çykýana meňzeýär. Muny ýazman geçip bilmedim.

- **Siriýaly oppozisionerleriň ýylдыrym çaltlygyndaky hereketi**

RHP iki hepde mundan öñem bosgunlar we serhet howpsuzlygy meselesini çözmek üçin Esad bilen düşünişmegiň gerekdigini aýdýardy. Prezident Erdoganam şol maksat bilen Esada elini uzadýardy. Megerem siriýaly oppozisionerler «howandarlarynyň» goldawy bilen öz aralarynda ylalaşyga gelip, Esady agdarmak üçin ýyldyrym çaltlygynda hereket etmegi meýilleşdiripdir. Indem «Esad gutardy» diýilýär. Syýasatyň sag ganatdaky açyk oýunçysy Döwlet Bahçeliniň Öjalary (PKK-nyň öz işini bes edýändigini yglan etme şerti bilen-de bolsa) Ýokary Halk Mejlisiniň DEM zalynda çykyş etmäge çagyrmagy mende nämüçindir «parallel döwlete» meňzeşligiň bardygy pikirini oýarypdy. Hamana kimdir birleri biziň görmedik «ýakyn we uly howpумыzy» görüpdir we «adatdan daşary ýagdaý» düwmesine basypdyr. Zyndan prezident Erdogan syýasy karýerasyny kürt meselesini çözen kişi hökmünde täçlendirmek isleýändigini aýtdy. PKK «entek men gutarmadym» diýmek üçin «TUSAŞ» dron zawodyna kamikadze hüjümini amala aşyrdy. Şobada-da kaýýum (попечитель) belleniş başlandy. Üç gün mundan öñem Halap galasynda türk baýdagy dikildi. Kim düşünse gelsin bari. Kinonyň soňunyň nähili gutarjakdygy meni az gyzyklandyрмаýar.

Soňky söz: Köp güýç bolsun, köp giç bolmasyn

Ege JANSEN.

«SÖZCÜ» gazetini, 08.12.2024 ý. Publisistika